

Septima: « Angeli apostata oculos circumducto nigrore fucare, et genas mandando ruboris inficere, et mutare adulterinis coloribus crinem, et expugnare omnem oris et capituli veritatem, corrupte sue impugnatione docerunt. »

Octavo: « Femina manus Deo inferunt, quando id quod ille formavit reformare et transfigurare contendunt, nescientes quia opus Dei est omne quod nascitur, diaboli quodcumque mutatur. »

Nona: « Domini tuus dicit: Non potes facere capillum unum album, aut nigrum; et tu ad vindicandam Dominum tuum vocem, vis te esse potiorem? Andaci conatus et sacrilego contemptu crines tuos incis, » etc.

Decimo: « Non metuis, oro, quae talis es, ne cum resurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoscet, et ad sua premia et promissa venientem removet et excludat? increpans vi- gore censoris et iudicis dicat: Opus hoc meum non est, nec imago haec nostra est; cutem falso medicamine polluisti, crimen adultero colore mutasti; expugnata est mendacio facies; figura corrupta est; vultus alienus est; Deum videre non poteris; quando oculi tui non sunt, quos Deus fecit, sed quis diabolus infecit. »

Undevico: « Vinee vestem, que virgo es, qua Deo servis: vince aurum, que carnem vincis et seculum: nec monilium aut vestium quare ornamenti, sed morum. »

Merito ergo E. Nonnus Episcopus, videns Pelagianum tanto vestium luxu et pompa tollitus urbis oculos ad se rapientem et illicientem, ubertim levit: rogatus cansam dixit: « Due res sunt que me movent: una quidem hujus mulieris perditio; altera, quod ego qui nomen Christianum profiteor, non tantum studio placere Deo vite innocentia, quantum haec mulier turpibus placere cupit hominibus. » Verum orans pro ea, et concionans ita pupugit cor ejus, ut ex ea alteram Magdalena efficeret, videlicet Pelagiam penitentem, cuius vitam et actus mirabilis conscripsit magna fide oculatus testis Jacobus Diaconus ejusdem Nonni: existat apud Surium, 8 octobris.

Et S. Bernardus sororem splendidius ornatam ad se venientem videre noluit: unde ipsa compuncta ex ejus prescripto luxum omnem vestum depositus, quin et conscientie marito monasterium ingressa est, ut habet auctor *Vita S. Bernwardi*, lib. I, cap. VI.

Sed audi exemplum horribile Prætextata, quod refert S. Hieronymus, epist. ad Letam: « Pra-textata quondam nobilissima femina, juvente viro Illynetio, qui patrux Eustochii virginis fuit, habitum ejus cultumque mutavit, et neglectum crinem mundano more puxit, vincere cipiens et virginis propositum, et matris desiderium. Et ecce tibi, eadem nocte cernit in somni venisse ad angelum terribili voce minitatemponas, et haec verba frangenter: Tune aura es viri imperium præferre Christo? tu caput vir-

ginis Dei tuis sacrilegis atrectare manibus? quem jam nunc arcessent, ut sentiant excruciatu quid eceris; et finito mense quinto ad inferna docebas: sin autem perseveraveris in sceleri, et mazato simul orbaberis et filiis. Omnia per ordinem exulta sunt, et seram misere penitentiam significavat interius. »

Audi et Gentiles. *Lycurgus* fucandi artificium Sparta ejecit, idque *primo*, eo quod malis artibus urbem corrumperet: unde tanta *secunda* Sparta fuit mulierum pudicitia, ut adulterium pro incredibili habetur. *Secunda*, ut quis in mores pueri intuens, virtutem in defectu sequeatur, cum uxori quereret; non vero fuco illiceretur. Eadem de causa voluit eas accepi sine dote: item exerceri cursu, lucta, disci et jaculi jaetu, ut validi fierent, validasque gigantesque proles. Unde Gorgo Leonidae uxori cuidam obiecti: « Vos sola Spartanae maritis imperatis; » respondit: « Soli enim viros parvus. » Testis est Plutar-chus in *Lycurgo*.

Diogenes ad juvenem quendam se nimis ornantem: « Siquidem, inquit, ob viros, infelix es, si ob mulieres, injurias. »

Theophrastus: « Mulier, inquit, nec alios vide, nec ipsa videri debet, praesertim quoniam ele-gantior ornata fuerit: utrumque enim ad res inhonestas incitamentum est. »

Hyperides: « Domi, inquit, coram viro licet uxori ornare se, ut lubet: ornamenta autem que sumet egressura domum, non ad maritum, sed ad alios spectant. »

Crates: « Ornata, inquit, mulierem quod honestiore facit; taliter vero prestat non aurum, non smaragdus, non coelus; sed quaecumque gravitatis, moderationis et pudoris specimen habent. »

Democritus: « Sermo, inquit, parcus ornat mulierem, et ipsius ornamenti parcerit ei decora est. » Testis est Stobaeus, *serm. 32*.

Audi et poetas. *Terentius*:

Nostri mores mulierem;
Dum moluntur, dum comuntur, annus est.

Ovidius:

Auperim culta, gemmis auroque legitur;
Omnia pars minima est ipsa puella sua.

Propertius:

Quid juvat ornato procedere vita capillo,
Teque peregrinis vendere munieribus,
Naturaque decus mercato perdere vulnus?
Nudus amor formae non amat artificem.

Plautus:

Nequaquam exornata est bene, si morta est male, etc.
Magis meretricem pudorem, quam suram gerere condescet;
Pulchrum ornatum turpes noves pejus como colluant.

Audi reges et Imperatores. *Aurelianii Impera-*

petenti uxori, ut se unico pallio serico uti sineret, respondit: « Absit, ut auro fila pensentur; libra enim auri tunc libra serici fuit. »

Alfonso, rex Aragonum, vestiebatur ut populares: monitus ut regio ornata incederet, respondit: « Malo, moribus et auctoritate meos excidere, quam ademate et purpura. »

Aristoteles, Prefat. ad *Alexandrum Magnum*, ita eum docebat: « Multo pulchrius magisque regium animalium præferre cultum et compositum, quam corporis vestimenta. »

Alexander Severus ait: « Imperatoriam majestatem constare virtute, non corporis cultu. » Idem censul regias matronas contentas esse debere unico pallio auro sparsa, et cyclade que plus sex uenit auri non haberet, teste Lampridio. Hie cuius hodie *vix sufficit* uxoribus negotiatorum.

Augustus Cæsar, teste Suetonio, dicebat: « Vestitus insignis et mollis superbia vestitus est, nitidusque luxurie. » Idem pro concione videns multos palliatus, indignans: « En, inquit, Romanos rerum dominos gentemque togatam. » Adeo studebat priscos renovare mores et vestimenta.

Dionysius, Sicilius tyrannus, filius Archidiarchi vestes splendidas dono misit. Recusavit eas acci-

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit in minis excidit, docetque tantam fore virorum stragen, ut septem mulieres unius viri myrias ambient. Deinde, vers. 2, residues solat, promittens eis Christum salvatorem, per quem Deus eos illuminabit, deducet et proteget instar columnæ ignis et nubis, quæ fuit dux Hebreorum in deserto, et instar tabernaculi, quod suos incolas quasi umbraculum ab astu et pluvia tutatur (1).

1. Et apprehendit septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. 2. In die illa erit germin Domini in magnificentia et gloria, et fructus terra sublimis, et exsultatio his qui saluti fuerint de Israel. 3. Et erit: Omnis qui relietus fuerit in Sion, et residuus in Jerusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem. 4. Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem lavaret de medio ejus, in spiritu iudicij, et spiritu ardoris. 5. Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, et ubi invocatus est, nubem per diem, et fumum et splendorem ignis flammandis in nocte: super omnem enim gloriam protectio. 6. Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab astu, et in securitatem, et absconsonem a turbine, et a pluvia.

1. ET APPREHENDIT SEPTEM MULIERES.—Haec pertinent ad caput preceedens, q. d. In excidio, Jeru-

salem per Romanos, de quo a cap. in huicque egit, tanta erit virorum cedes, famæ et tabes, ut pretes catholicos qui non accipiunt haec magnifica vaticinia de Christo, qui est vera et stricto sensu « germin Domini », sive quia ex alterno genitus est in simo Dei Patri, sive quia operante virtute divina, in simo beatissime Virginis conceputus, Christus est etiam fructus terre, qui in tempore natus est, et matrem habuit de stirpe David.

ob eorum paucitatem septem, id est multe mulieres vix unum maritum acquirere possint, atque de eo certature sint. Ita S. Hieronymus et Cyprianus.

Allégorie. S. Hieronymus : « Septem mulieres, » id est septem dona Spiritus Sancti, « apprehendunt virum unum, » scilicet Christum. Sed hanc allégoriam suggerat S. Cyrilus quasi parum aptam et congruem sensui literali, presertim in iis quae sequuntur. Secundo, apud S. Basilius : « Septem, » inquit, « mulieres, » id est tota Synagoga, sua pane, id est sua legi vivens, apprehendunt virum unum, scilicet Christum, petens ab eo liberari ab opprobrio sterilitatis spiritualis.

Tropologie. S. Cyrilus : « Septem mulieres sunt » multe anime, que per fidem Christum recepérunt, quæque ipsum ut panem et vestem salutis requirunt; et ab ipso prolem et fructum virtutum et bonorum operum postulant.

TANTUMmodo INVOCARE NOMEN TUI SUPER—
g. d. Ne pretendas inopiam, quodcumq[ue] non possis nos alere; nos ipse nos aleamus et vestiemus: tantum esto noster maritus, nosque vocemur uxores tue, ut autoratur a nobis approbrium sterilitatis, quod ingens erat in lege veteri. Tenentur maritūdine duxi uxoris suis victimū, vestimū et diuitiū conjugale: at unum tantum pērimus, nempe debimus; alia labore aut aere nostro comparabimus. Si Romane feminae usurparentur nomen maritorum: diebat enim Caius, Tullia, Cornelia, Lucia, Publia, a marito Caius, Tullio, Cornelius, Lucio, Pubblio, teste Valerio, lib. X. Sic apud Hebreos vocatur Maria Cleophea, Maria Jacobi, Zebedei, etc. scilicet uxor: et in Cantico sponsa vocatur « Salutem, » q. d. Salomonica, a salutem marito. Ita Sanchez. Si Marita redire volens ad Catonem maritum, sit apud Lueanum, lib. II:

Da tuum nomen issus
Comunii: Recat tamulo scripsisse, Catonis
Mariti (1).

Hactenus tristia, nunc sequitur lata prophetia.
2. IN DIE ILLA GERMIN DOMINI IN MAGNIFICENTIA. — Sanchez hoc accipit de restituzione populi ex captivitate Babylonica per Esdram et Zorobabelum, ut easter homines, ab Adam originem duxit et de terra formata est. Confer ista verba cum prophetia Zachariae, iii, 8, et vi, 12; et prophetiae Jeremiae, xxiii, 5, 6, xxviii, 15, 16. Igittu totum hoc caput intelligendum est de illis temporibus quibus Judæa manibus gentium tradita, Ecclesia Christi et prophetis In hebreis collecta maxime floruit, et non modo interius et imperfecto sensu temporibus Zorobabelis vel Zecchielis accommodandum.

(1) « Invocare super nos nomen tuum, » Sensus est: Cognominetur a te, v. g. Rebecca cognominatur ab Isaco, cum dicitur Rebecca Isaco, qui cognominatio eam distinguit ab aliis, plures enim esse possunt. Sic Bethesda cognominatur ab Uria, cum legitimus Bethesda Urie, subintelligitur enim uxori.

« Aufer modo opprobrium nostrum. » Numen enim opprobrium feminis est apud Orientis populos, innupta et steriles manere. (Rosenmüller.)

bel, q. d. Germinalae ae pullulare facit Dominus Iudaicum populum arenem, et pene patrem in alieno solo, haecque eum redire ad prisam ubertatem et gloriam. Verum Patres et Interpretes passim haec accipiunt de Christo et Ecclesia; unde pro « germe » hebraice est **רָבֵד tsmak**, Christus quo nomine Christus vocatur a Jeremia, cap. xxiij, vers. 5, et a Zacharia, cap. vi, vers. 12, in Hebrewo. Rursum Christus ab Isaia, cap. xi, vocatur terra fructus et germe.

Sensus ergo est, q. d. Christus virginis Marie filius in terra salutis, gloriatus et sublimus erit eo tempore, quo Romani vastabant Iudeam; quia per eum ejusque Apostolos Ecclesia Christiana propagabatur; adeo ut etiam principes, aliqui primores et viri insignes cum gaudio ad Christi Ecclesiam accurrant, Christique credant, presertim reliqua Israëlis et Iudeorum. Ita S. Hieronymus (2).

(2) Eril germe Jove, quo quid sit intelligendum, dissentunt interpres. Septuaginta et Syrus non intelligunt germea propulsationem, sed de solis oris, sub eis imagine felicem populi Israëlitici statu, a Jova ei parandis, expressum fortasse existinacrum; vertunt enim, erit uras bonitatis. Male, nam temas semper de plantarum germinatione usurpat. Grotius germe Domini primo sensu sunt reliqua exsulium, quae Elysia ad Nehemias temporibus domini reverse, landabiles vitam duxerunt, mystice vero Christus et Christiani. Novas terræ Iudeæ incalces post exsulum Babylonianum intelligit quoque Vogelius. Verum germe Jove hoc ipso versa manifeste distinguunt a reliquo populi Israëlitici, quod quidam nego. Gesenius, qui aliquando interpretantur sententes accedit. Nihil tamen veria litera tam clare dicere videunt, futurum esse, et germe Jove gloria et decori sit reliqua Israëlitarum, ut vix quidquid planius esse possit. Nequius igitur **תְּשִׁלְחַתְּרָבֶעָם resumit** item quod germe Jove esse. Alii dictiones in hoc versu poeticas proprias sumunt, de felici terra proventi, quo Deus reliquias Israëli post mala temporum superiorum sit beaturus. Hinc interpretationi obstat totius orationis magnificientia. Ne magis probandi, qui hunc locum interpretantur de Hiskia et sapientibus viris, qui cum eo superfluit essent chadibus, quibus res publica sub Achaso afficienda erat. Loca vero, tam **Zachariae**, iii, 8, et vi, 12, quam **Jeremiae**, v, 33, 34, dubitate non minime simunt, germe nomine, significari querunt virum insignem et illustrum, qui cultum Jovianum pristine puritati, resuue Judæicas antiquæ gloriae sit restitutus. Quare nobis certum est, cogitasse et Isaiam hoc loco de rego illo magno, sub quo republieque suis aream atestata redditum esse, Israëlitae sperabant. De **Messia** hunc locum interpretatus est et Chaldeus: *In tempore illo erit uictus Jove in pandium et gloria*. Kinchi. « Germe Jove in tellegendum de Messia, filio Davidi, uti dicitur Jerem. xxxii; et suscitatio Davidi germe justum. *Fructus terre*, istud de Messia dicitur, qui initia *fructus* erit insula poli, cuius aspectu gaudent homines, cum vero eo pervertere, ut fructus feret, majus ab eo emolumentum capiat, magisque eo latenter. Hic erit rex Messias, principio eo gaudentib; postquam vero opera patraverit, bellaque vicebit Gogom et Magogum, atque terram quies et tranquillam reddiderit, universus terrarum orbis eum reverberat. Tum erit sublimatus et decori Israëlitæ, quia superbiter et gloriabuntur eo super omnes gentes. Bene Doederlein hujus versus sensum expressit: « Tum

Vocat Christum germe Iudeæ, quia Judea quasi arbor excisa per Christum repululare et reflorescere coepit, de quo plura cap. xi. Vocat magnificum: quid enim gloriosus, quid sublimius quam cœli visum restituere, leprosus verbo mundare, mortuos ad vilam revocare, aliquæ clarissima miracula sui nomine et virtute efficere, quibus Christus summum numen ostendebat? quid magnificenter quam genus humanum a diabolis potestate eripere, et ad aeternam beatitudinem vocare et perdurre? quam superbes humiles, incautos castos, divites spiritu pauperes, virgines et pueros Martyres efficere, ut ignibus et tyrannis insultent? Audi S. Bernardum, serm. De Pentecoste: « Iustus germe quod de virga Jesse virore virgineo pullulavit, in magnificencia fuit, cum surrexisset a mortuis; quia tunc, Domine Deus natus, magnificatus es vehementer, confessionem et decorum induens, amictus lumine sicut vestimento. Quanta autem ascendens gloria, cum mediis Angelorum et animarum sanctorum ad Patrem deduceris, et triumphatrix patula oculis invetus, susceptum hominem in ipsa divinitatis claudit identitate? Quis cogitet, nedum loquatur, quae sit fructus terre sublimi in consueto ad dextram Patris, quod utique celestium oculos reverberat naturarum, quod angelorum intus contemnit, non attingit? Veniat ergo exultatio, Domine Iesu, qui salvi sunt de Israel, et gratia peccata abluerit, ut sequitur. Omnes Christiani a Paulo et alios vocantur « sancti, » quia vocati sunt ad sanctitatem, et quia baptismus et gratia Christi sunt sanctificati. « Sanctus » ergo, id est Christianus, vocabitur. Et hi omnes scripti sunt in libro vite, quasi cives futuri coelestis Jerusalem: scripti, inquam, inchoate, quia ordinantur ad vitam aeternam, a qua tamen multi sua negligunt excludunt: unde complete solum scripti sunt in hoc libro ii, qui in sanctitate perseverant et crescent Ecclesia: et contra.

ET EXULTASIT, — q. d. Magna erit letitia Israëlitæ, qui Christum quasi Messiam summum recipient, ab eoque justificabuntur et salvabuntur. Christus enim suis iugens afferat gaudium, ex pace et fiducia justæ et sanctæ conscientiæ, et ex spe salutis vitaque aeternæ, quam eis largitur. Unde « fructus Spiritus est gaudium, pax, » etc. Galat. cap. vi. Christiani ergo est cum S. Laurentio aliisque Martyris semper exultare, etiam in crucibus et tormentis: « nec enim aeternitati beatæ eos transcribunt. » His qui salvati fuerint de Israel. — Hebrewum **לְפָנֵי יְהוָה וְלְפָנֵי יִשְׂרָאֵל יִלְבְּדַת Irael**, id est evasione Israëlis, id est qui communem gentis sue cladem et ruinam evaserint, reliqua quas Deus excedit.

progenies Jehovæ decora erit et illustris, ei viro, hac patria nato, tanquam extimo decore, gloriabuntur superiores Israëlitæ. » Kinchi confort locum Zeph. iii, 12, 13.

(a) Tunc ex te removet omni fastu proteros, et in te ha niem tenuemque populum relinquit, qui Jove nominat considunt. (Rosenmüller.)

(haec enim initialis est vocis *ignis*, id est mors, habetque in sua figura infixum quasi jaculum mortis) prenotasse, quasi qui de vita et de libro viventium deleti essent. Eadem usi sunt iudices, cum reum damnarent ad mortem. Unde Poeta:

O nimis asta alia infelix littera tua!

S. Si (id est *quem*) ALBLURE, etc., IN SPIRITU JUDICI, ET SPIRITU ARDORIS. — Sanchez, « Spiritus, inquit, judicii et ardoris » significat acrem punitionem, qua Deus per Babylonios judicavit, id est, punitivit, et instar ignis lustravit, id est, purgavit et explovit, Iudeos a scoria peccatorum de quo Malachias, cap. III: « Ipse enim quasi ignis conflans; » et Isaia, cap. I: « Exequiam ad primum scorianum tuam. »

Secundo et genuino, Spiritus Sanctus est spiritus judicii, quia facit *primo*, ut nostra videamus, iudicemus et damnum peccata; *secundo*, quia iudicat, id est discernit fidem ab infidei, plura ab impiis; *tertio*, quia mentem illuminat per fidem, tribunis remissionem peccatorum, faciens que ut pia, sancta, celestia iudicemus, id est astimemus, discernamus et amplectemus pravam, fidelis et terribilis opibus et voluptitatibus.

Idem dicitur *spiritus ardor*, vel, ut Vatabulus verit, *incedit*, id est charitatis, tum divinae, tum nostre nobisque infuse, qua nos ipse accendit, carnis vita et carcinomatosa adorit. De hoc eorum spiritu ait Joannes Baptista: « Qui post me venturus est, ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni. » Ita Cyrillus et Chrysostomus, hom. *De Spiritu Sancto*. Unde ait Christus: « Igne veni mittere in terram, et quid volu nisi accedatur? » Domine Iesu, accende et inflame hume divinum charitatis ignem in nobis, coque frigus cordis nostri exure.

Tertio, pro « spiritu ardoris » alli vertunt, *spiritu ejectionis*, q. d. potestebus abfundi peccata habebit Christus cum spiritu iudicandi, et ejectionis, id est, ita ut etiam habeat potestatem iudicandi incredulos, sitque eos dannaturus et ejucturus cum principe hujus mundi. Ita Vatabulus.

Quarto, Pagninus verit, *in spiritu excisionis*: Christus enim tribui nobis vitam, ipsum mortem exdidit, juxta illud *Osee* XIII: « Ero mors tua, o mors! » Denique H. Pintus verit, *in spiritu pascue*, Christus enim de se ait, *Joan.* X: « Ego sum pastor bonus, » et de eo dicitur *Psalm.* XIII: « Dominus regit (hebraice, *pascit*) me, et nihil mihi deerrit: in loco pascue ibi me collocavit. » Nam hebreum בְּאָרֶב significat *primo*, ardorem et incendium; *secundo*, passionem et pascue; *tertio*, excisionem; *quarto*, ejctionem et separationem. Perique aliqui per hypallagen exponunt, « in spiritu iudicii et ardoris », id est in iudicio, sive rectitudine et ardore spiritus; ad que nimirus impellit spiritus Dei, et Spiritus Sanctus animam excitans et extimulans.

Anagogie S. Augustinus, X *De Civit. xxv*, refert

hunc ad diem iudicii, et ad ignem purgatorium; illi enim Deus iudicat, id est punit et expiis sordes animarum sanctorum in spiritu iudicii, et viventium deleti essent. Eadem usi sunt iudices, cum reum damnarent ad mortem. Unde Poeta:

5. ET CREAT DOMINUS, etc., NUBEM PER DIEN, FUMUM ET SPLENDOREM IGNIS. — Sanchez exponit, q. d. in monte Sion Deus ita amanter amplectetur suos reduces ex Babylone, sicut olim, cum nube per diem et igne per noctem, illorum cursum ex Egypto in Chanaan moderatus est. Verum hinc sensus aliis exilio et frigidior videtur: nec enim legimus Deum columnam ignis et nubis, aut simili quid illustre presistit Iudeis et Babylonie redentibus, sicut presistit venientibus ex Egypto in Chanaan. Hec ergo tam augusta spectant ad tempora Christi. Unde

Nota: Alludit Isaia clare ad columnam, quae Hebreorum castra preibat in deserto, quasi dux in terram promissam; eaque de nocte instar ignis illuminabat, et hunc vocat « fumum » (1); est ut Chaldeus, *cagliorum* et, splendore ignis flammantis in nocte. » Erat enim hec nubes famosa, id est caliginosa, habens in se splendorem ignis instar facie de nocte: rursum flaminis ignis non est aliud quam fumus accessus. Per diem vero eadem erat ut nubes, quae obnubrabat castra, eaque prius deducebat, et si post ab astu protegebat, de qua dixi *Exodi* XIII, 21 et cap. XIV, 29, ubi haec columna interposuit se inter castra Hebreorum, ea illuminando, et castra *Ägyptorum*, ea obtenebrazo.

Secundo, per « nubem, fumum, » id est caliginem et splendorem, symbolice significatur singulariter Dei auxilium, gratia et beneficia; per diem significatur res prospera, per noctem adversa, per montem Sion Ecclesia. Sensus ergo est, q. d. Faciet Deus cum Christianis per Christum spiritualiter, quod eum Iudeas fecit corporaliter et typice, eoque omni pte aga gracia prevenient, diriget, deducet, et proteget ab omni hostiis et adversorum incursum; ut eos secure et recto itinere per desertum hujus mundi in patriam coelestem perducat: hoc enim significabat columna ducens Hebreos per desertum in Chanaan, Deus enim quasi columna ignis prefulget, et ostendit suis viam salutis: idem quasi nubes caliginosa obumbrat, refrigerat et protegit eos ab asta tentationis, ut dixi *Exodi* XIII, Ita S. Hieronymus, Basilios, Cyrilius, item Theodoretus et Procopius, apud Leonneum Castrum.

Quare recte S. Ambrosius in *Serm.*: « Omnia, ait, habemus in Christo, et omnia in nobis Christus: si a vulnere curari desideras, medicus es; si febris astus, fons es; si gravaris inquietate, justitia es; si indiges auxilio, virtus es; si mortem times, vita es; si tenebras fugis, lux es; si celum desideras, vita est; si cibum queris, alimentum es. » Et S. Bernardus, serm. 45 in *Cont.*: « Nomen Iesu, inquit, lucet predicatum, pascat recognitum, lemt et ungit invocatum. Quid ita

exercitatus reparat sensus, virtutes roboret, vegetat bonos mores, castas foveat affectiones? Nil ista siue hoc nomen Jesu ire impetu cohibet, superbie tumorem sedat, livoris vulnus sanat, luxurie fluxum restringit, libidinis flammam extinguit, situm avraria temperat, ac totius decoris pruriginem fugat. Et rursum: Ne mundi gloria et uarnis voluptatibus abundaveris, dulces et tibi pro his sapientia Christus, ne seducaris spiritu mendaci et erroris, lucescat tibi veritas Christus; ne adversitibus fatigaris, confortet te virtus Dei Christus. »

Symbolice, nubes haec in nocte lucent significat divinam consolationem, qua Christus Sanctis tenebris et calamitatem mitigat et lenit. Contrario nubes per diem est afflictio, quae Deus justorum prosperitatem et mundi gloriam (ne ea capientur et insolentes) temperat et moderatur. Taetque Deus in die prosperitatis protegit suos nubis afflictionis, et in nocte afflictione visitat eos igne divina oblectatio et letitia. Tamen enim nocte nimis prosperitas quam adversitas. Naturalis enim nostra in hoc exilio ne magnum ferre potest dolorem, nec magnam letitiam: illo enim percellimur, et in desperatione labimur; haec vero superbum et evanescentem. Quare oportet at morior oblectatio aliqua spirituali temperatur, et oblectatio mortalior. Non ergo semper letitiam queramus, nec dolorum detestemur. Nam utramque, scilicet letitia in afflictione, et afflictio in letitia, columna dicitur, sine qua ruet adiuvium nostrum. Rursum lumen in nocte, hoc est interna consolatio in afflictione, mixta est cum fumo lacrymarum movente, hoc est compunctione. Nam Beatis in celo purum erit gaudium, et lumen absque fumo, et requies absque labore. Ita H. Pintus.

SUPER OMNEM ENIM GLORIAM PROTECTIO. 6. ET TABERNACULUM ERIT IN UMBRACLUM DIERI AB ASTRO.

— Alludit ad tabernaculum Mosaeum, et arcam Testamenti, quae erat gloria Israel, et cui maxime necebat columnam nubis, indeque se spargebat immixtumque per omnia castra ea obumbrans et aastro protegens: haec autem area significabat Ecclesiam, omnimesque fideles, ut dixi *Exodi* XXXI, 10, q. d. « Super omnem gloriam, » id est super omnem Ecclesiam, vel super omnem locum, in quo fuerint viri gloriosi et sancti, id est in Christianis credentes, et divina protetio, et gratia Spiritus Sancti (enius columna illa nubis erat typus, uti S. Ambrosius et veteres docent), qua valut tabernaculo et umbraclu ab aastro ardoris et concipientis, et ab omni pluvia ac turbine tempestatis, persequionum et adversitatum protegentur et abscondentur eruntque tuta et securi. Ita S. Hieronymus et Cyrilus. Hicque sensus est genuinus: haec enim omnia spectant ad gloriam Christi et Ecclesiae (1).

(1) Haec praesertim intelligenda de SS. Eucharistie sacramento.

Nota: Arca dicitur *gloria*, *Israel*, *primo*, quia in arca erant tabula legis, quas Moses à Deo accepit, et iuxta eas virga Aaron, et urna cum manna, quae erant gloria Israel; *secundo*, quia supra arcam erant Cherubim et propitiatorium quasi thronus Dei, ex quo responsa dabat Pontifici induito Uriam et Timonim; *tertio*, quia arca duxit Hebreos per Jordarem, et per desertum 40 annis, fuitque terror hostium, et sanctum ac victimam Hebreorum. Unde capitulo Phileteis area tempore Heli, uxori Phinees ait: « Translata est gloria de Israel, quia caput est area Dei, » ideoque filium enixa vocavit eum *Iacobob*, id est, ubi est gloria? q. d. Fuitus Troes, fuit illum, et in gens gloria Teucorum, puta isacidum et Israelitum *I Reg.* cap. IV, vers. 21.

Altiter Sanchez: putat enim hic alludi ad sponsalia, et nuptias Synagogae; haec enim vocari gloriam, q. d. Super illam gloriam, id est super sponsam ita gloriose ornatam, puta super Synagogam Iudeorum, erit divina protecō instar umbrae, quem olim in nuphiis novae sponsae ostendi solebat; aut instar vestimenti, quo olim sponsus inititus coniugium sponsam tegebat: uti Booz ducturus Ruth texti eam pallio suo, Ruth; utique in tabernaculo suo, hoc est in templo quasi thalamo suo, Deus sponsam hanc suam amplectetur, et ab omni male proteget.

Moraliter, nota viros piros a mundo deseriri, sed a Deo protegi. Mundani et voluptuarii non capiunt quam suavis, secura ac tranquilla sit vita eorum qui veram pietatem colunt. Hoc est, quod canit Psaltes, *Psalm.* XXX, 21: « Absconde eos in abscondito faciel tue a confutacione hominum; » et *Psalm.* XXVI, 5: « Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protegit me in abscondito tabernaculi sui. » Alludit ad principem, quemque quem tutissimum vult, in suum cubiculum recipit, ne a persequentiibus ledatur. Sic enim pro justo se objectit Deus, ut qui eum credere velit, prius Deum ferre et credere debeat. Hoc rursum sicut Psaltes, *Psalm.* XC, 4: « Qui habitat in auctorio Altissimi, in protectione Dei celli commorabitur; » et Paulus, *Coloss.* III: « Vila vestra abscondita est cum Christo in Deo. » Idem ergo est esse sanctum, et esse a Deo absconditum et protectum (2).

Quocirca Pintus ad super omnem enim gloriam protectio, sic exponit, q. d. Hec divina protectio, quia Dominus justus fuerit, excedit omnem hujus mundi gloriam: illa enim brevi horum interitu, et oblitio posterioris extinxerit.

(2) Non dubitandum est quin in vers. 5 et 6 duplex sit allusio: prior est ad columnam ignis et nubis, posterior ad tegumenta illa varia que Dominus construi jussit, ut datum esset ab aeris injurya Sanctum illud sanctorum. Nam quid arca dictatur in Scriptura gloria Domini, habens in *Psalm.* LXIII, 3: « Ut viderem virtutem tuam et gloriam tuam; » et *I Reg.*, cum capta fuit arca a Philisteis, « translata est gloria, » et aliis locis plurimi,

guitur. Unde ait Isaías, cap. xi, 6: «Omnis caro temum, et omnis gloria ejus quasi flos agri.» Hinc et Euripides apud Plutarchum ait, eam unum tantum diem durare, et statim extingui. Quo in

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Quæritur de Synagoga quasi de vinea, que rite exculta pro uinis dedit labruscas, scilicet avaritiam, rapaciam, injustitiam aliquæ uitæ, que a vers. 8 usque ad 24, enumerat. Unde, vers. 24, ei minatur excidium per Romanos, quorum vires et robur describit. Porro utitur hic sepe carmine et rhythmo lugubri, tum ut concinno Dicū laudet, tum ut suavis influat in animum populi, eunque efficacius moveat, et ingratitudinis erga Deum corrigat (1).

1. Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ sua. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. 2. Et sepivit eam, et lapides elegit ex illa, et plantavit eam electam, et adspicavit turrim in medio ejus, et torcular extrixit in ea : et expectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas. 3. Nunc ergo, habitatores Jerusalem, et viri Juda, judicate inter me et vineam meam. 4. Quid est quod debui ultra facere vineam meam, et non feci ei? an quod expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas? 5. Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineas meæ: auferam sepe ejus, et erit in direptionem: diruam maceriam ejus, et erit in conculcationem. 6. Et ponam eam desertam: non putabitur, et non fodietur: et ascendent repes et spines: et nibibus mandabo ne pluant super eam imbre. 7. Vinea enim Domini exercitum, domus Israel est: et vir Juda, germen ejus delectabile: et expectavi ut faceret iudicium, et ecce iniquitas; et justitia, et ecce clamor. 8. Væ qui conjungit domum ad dominum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitabitis vos soli in medio terra? 9. In auribus meis sunt haec, dicti Dominus exercitum: Nisi dominus multe desertæ fuerint, grandes et pulchrae, absque habitatore. 10. Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam, et triginta modii semenis facient modios tres. 11. Væ qui consumitis manu ab iubetatem sectandan, et potandum usque ad vesperam, ut vino astuetis. 12. Cithara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in convivis vestris: et opus Domini non respicitis, nec opera manus ejus consideratis. 13. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles ejus interierunt fame, et multitudo ejus siti exauit. 14. Propterea dilatavit infernum animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino: et descendenter fortis ejus, et populus ejus, et sublimis gloriose ejus, ad eum. 15. Et incurvabit homo, et humiliabitur vir, et oculi sublimum deprimentur. 16. Et exaltabitur dominus exercitum in iudicio, et Deus sanctus sanctificabitur in iustitia. 17. Et pascuentur

(1) In ista parabola quam quasi canticum apologeticum pro iustitia divini iudicij prosequitur Propheta, primo exhibet vinitorem ad vineas fecundatam omnia conformatum, vers. 1-2; vineam, dammandam ab omnibus malitate, labruscas loco uivarum referentem, 2-4; negligentes hujus ab illo, et bice dissipatiōnem juste detestant, 5-7; que omnis applicat ad liberalem munimis curam: et scribitate Iudeum malignam, 7.

Serendo, amplifico applicationem particulatim explicando que et quam ascerbe sint istæ labruscas, scilicet que sint sceleræ Iudeorum cum paucis a Deo infligendas, primam, avaritiam et dissensendi studium cum expolitione et sterilitate, 8-10; secundam, christiatem et luxum voluptuarium cum captivitate, penuria, morte, 11-14.

humiliatione superborum, exaltatione Dei, 16, et regonis desolatione, 17; tertiam, pertinaciam et impunitatem, que ex impunitis presumptione iniquitates multiplicant, 18, 19; quartam, sapientia presidentiam, que iudicij errore bonum cum malo confundit, 20; quintam, virium prevalentiam, qua in convivis sanam mettem peridunt, et in iudicij aquitatem et justitiam perdunt, 21.

Deinde explicat diversa supplicia que propter predicationem illos manent, primo, excidium familarum et stirpium Iudearum, 22; secundo, concessionem imperii, crescente Dei vancidia sanctam, 23; tertiam, oppressionem gentis, consummatam ab hostiis, industria, oderioritate ac ferocia timidis, et a Deo excitatis, 24-26.

agni juxta ordinem suum, et deserta in ubertatem versa advenae comedent. 18. Væ qui trahitis iniuriam in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustri peccatum! 19. Qui dicitis: Festinet, et cito veniat opus ejus, ut videamus: et appropriet, et veniat consilium Sancti Israel, et sciemus illud. 20. Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum; ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum! 21. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes! 22. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem. 23. Qui justificatis impium pro munieribus, et justitiam justi auferitis ab eo. 24. Propter hoc sicut devorat stipulum lingua ignis, et calor flamma exurit: sic radix eorum quasi favilla erit, et germe, eorum ut pulvis ascendit. Abjecerunt enim legem Domini exercitum, et eloquum Sancti Israel blasphemaverunt. 25. Ideo iratus est furor Domini in populum suum, et extendit manum suam super eum, et percussit eum: et conturbati sunt montes, et facta sunt mortuina eorum, quasi sternu in medio platearum. In his omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. 26. Et elevabit signum in nationibus procul, et sibilabit ad eum de flibus terre: et ecce festinus velocior veniet. 27. Non est deficiens, neque laborans in eo: non dormitabit, neque dormiet, neque solvetur cingulum renum ejus, nec rumpetur corrigia calceamenti ejus. 28. Sagitta ejus acutæ, et omnes arcus ejus extenti. Unguis equorum ejus ut silex, et rotula ejus quasi impetus tempestatis. 29. Rugitus ejus ut leonis, rugiet ut catuli leonum: et frendet, et tenebit prædam: et amplexabitur, et non erit qui eruat. 30. Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus mari: aspiciemus in terram, et ecce tenebra tribulationis, et lux obtenebrata est in caligine ejus.

4. CANTABO (1) hebreice קָרְבָּן אֲשֶׁר, id est precinam, prelibo quasi preceptor et precentor; ita Forerius) DILECTO MEO CANTICUM PATRUELI MEI VINEÆ SUE. — Per patruelem, vel, ut Vatabulus vertit, patrum, Forerius intelligit avunculum Isiae, puta Amasiam regem, aut ejus fratrem, qui hoc dicterum sepe in ore habebat, ut, cum vellet significare aliquem in re quapiam oleum et operam perdidisse, diceret: Amicus meus habuit vineam in loco uberi, etc., expectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas, q. d. Isaías: Ego canamus meo hoc canticum de vinea ipsius, quod patrus meus solet canere de amici sui vinea, quodcumq; jam abiit in proverbum.

Idem est. Verum hie sensus frigidior videtur et Iudaicus: Idem est S. Hieronymus et alii passim per patrueles accepimus Christum. Pro quo nota primo: Et item est a patruelis et dilectus. — Unde Vatabulus Christus, vertit, canamus dilecto meo cantilem patruo meo vineæ ejus; pro dilectus enim hebreice est קָרְבָּן edidit; unde Salomon a Deo vocatus fuit *Jedidiah*, id est dilectus Domini, vel amabilis Domino, II Reg. xi, 25. Pro patrueles, vel, ut Vatabulus vertit, patruus, est קָרְבָּן dod. Idem ergo quasi est utrumque hoc nomen, et ab eadem radice

(1) In Oriente, mos est ut non simpliciter legant, sed sicut, v. g. epistolas quas a rege vel principe accepit, secretum quod promulgaret, etc. (Morier, *Voyage en Perse*, tom. I.) Juxta Plutarchum in *Diaglo de musta, historia, philosophia, res maxim momenti, in carminibus que cantare solebant, agebantur*. Inde forsitan, cum Athenis prouulgabantur leges, cantabantur.

descendit. Unde Septuaginta hic, et S. Hieronymus in *Canticis Canticis*, sepe *dod* vertunt, *dilectum*; hic tamen Hieronymus secutus Aquilam vertit *καρβάνη*, id est patrualem, idque est plius: vocat enim Isaias Christum patruelum sive cognatum suum, eo quod ex eadem gente secum, scilicet Iudaica, esset nasciturus. *Tertia*, *dod* verbi potest amator. Unde H. Pintus vertit, *cantabo dilectio meo canticum, amatori, inquam, meo*. *Quarto*, *dod* significat amorem et charitatem; *quinto*, ubera. Unde illud *Cant. I*: «*Meliora sunt ubera tua vino, et verti potest, meliores sunt amores tuae vino*.» Unde colligas Christum esse dilectum a viris iustis, et ipsorum amatorem, et ipsum amorem ac charitatem, juxta illud I *Joan. IV*: «*Deus charitas est; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.*»

Nota secunda: More Hebreo ponitur hic antecedens loco relativi. Christum enim, quem *dilectum* vocavit, mox vocat *patruem*; dicti ergo: «*Cantabo dilectio meo canticum patruelis mei*; » pro eo quod nos diceremus: *Cantabo dilectio meo canticum ejusdem*, scilicet dilecti mei, qui est et patruelis meus. Sensus ergo est, q. d. Inter canere, immo præcinerio meo dilecto, et patruel, sive cognato, quem unice diligo, pula Christi, carmen ipsiusmet Christi, quod scilicet ipse cantabit vineæ sue, id est populo Iudeaco, dicens, *Math. XXI*: «*Homo erat paternus illius, qui plantavit vineam, et sepem circumdedit ei.*»

VINEA FACTA EST DILECTO MEO IN CORNU FILIO OLEI. — Nota: *Synagoga et Iudea* vocatur *vinea*.